

17 AĞUSTOS 1999 DEPREMİNİN 13. YILINDA DEPREM VE GERÇEKLER*

Cemal GÖKÇE
İMO İstanbul Şube Başkanı

Türkiye, yürürlükte bulunan 'Deprem Bölgelerinde Yapılacak Binalar Hakkındaki Yönetmelik'e göre topraklarımızın %66'sı, nüfusumuzun %71'i, toplam belediyelerin %68'i (1900 adedi) 1. ve 2. derece deprem bölgelerinde içinde yer almaktadır. 3. ve 4. derece deprem bölgelerini de dikkate aldığımızda topraklarımızın %92'si deprem tehlikesi altında bulunmaktadır. Bu nedendir ki can ve mal kayıplarının fazlalığı bakımından deprem doğal afetler içinde önemli bir yere sahiptir.

1900'lü yıllardan bugüne kadar ülkemizde yaşanan depremlerde yaklaşık olarak 100.000'den fazla insanımız can kaybına uğramış, 250.000 insanımız yaralanmış 600.000'den fazla yapımızda yıkılmış veya önemli ölçüde hasar görmüştür.

Önemli ölçüde can ve mal kayıpları yaratan, ülkemizin her köşesinde bulunan aileleri az veya çok ölçüde etkileyen 17 Ağustos 1999 Gölcük merkezli depremden bu yana 13 yılı geride bıraktık. Ne yazık ki, deprem tehlikesi altında bulunan ülkemizin mevcut yapı stoku, halen deprem riski altında bulunmaktadır. Açıkçası deprem güvenliği olmayan yapılarımız, güvensiz bir şekilde yeni bir deprem bekliyor.

Oysa aradan geçen 13 yıl içinde İstanbul'da bulunan ve deprem güvenliği olmayan yapılarımızın en az 1/3'nü güvenli hale getirmek mümkün olabilirdi. Ne yazık ki, Türkiye'de afet ve deprem gerçeği gündemde olmasına rağmen yürürlükte bulunan yasa, yönetmelik ve plan hükümlerine aykırı yapılaşma bugünde devam etmektedir.

Mühendislik Eğitimi

Ülkemizde 2011-2012 öğretim yılında 72 üniversitede 108 inşaat mühendisliği diploması veren eğitim programı bulunmaktadır. Bu okulları bitirenler farklı

seviyelerde mühendislik hizmeti üretirken fakat aynı derecede imza yetkisi kullanılmaktadırlar. Oysa **öğretim üyeleri, okulun teknik donanımı, akademik düzeyde olması gereken eğitim kriterleri önemli ölçüde farklılıklar taşımaktadır.**

Can ve mal güvenliğini esas alan inşaat mühendisliğine ilişkin okulların öğretim ve eğitim düzeyleri mutlaka yeterli olmalıdır. Ayrıca bir ihtiyaç planlamasının yapılması gerekmektedir. Talepten fazla inşaat mühendisi yetiştirilmesinin yerine, **nitelik artırımına yönelik bir programın dikkate alınması gerekmektedir.**

2011 yılında 523.93 puan alanla, 326.667 puan alan öğrenciler farklı üniversitelerin inşaat mühendisliği bölümlerine girebilmektedir.

Mühendislik ve Mimarlık Yasası

Türkiye'de **Mühendislik ve Mimarlık Hizmetleri 1938** tarihinde çıkarılan 3458 sayılı "**Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun**" ile düzenlenmiştir. Bu yasaya göre, mühendislik ve mimarlık diploması alan herkes sınırsız imza yetkisine sahip olmaktadır.

Bugün dünyanın hangi üniversitesinden mezun olursa olsun, hiç kimsenin sadece okul eğitimi ve aldığı diploma ile "**her şeyi yapabilir**" noktada olması beklenemez. Ülkemizde de inşaatların nitelik, zorluk ve büyüklüğüne bakılmaksızın mühendis unvanını taşıyanlarca projesinin yapılması ve denetlenmesi önemli sorunlar doğurmaktadır.

Dünyanın birçok ülkesinde bir mühendislik okulunu bitirmiş olmak, mühendis olmanın ilk halkası olarak kabul edilmektedir. Ama; meslek yaşamında **edinilen birikim, teknik bilgi düzeyinin yükselmesi, insani ilişkiler, mesleğin etik ve ahlaki değerleri, üretilen hizmet ile bu hizmet üretimi arasında doğru bir ilişkinin kurulması, teorik düzeyde edinilen bilgilerin yapı üretim sürecinde uygulamaya girmesi, okul**

* Şube Başkanımız Cemal GÖKÇE'nin 16 Ağustos 2012 tarihinde, 17 Ağustos'un yıldönümü nedeniyle yapmış olduğu basın açıklamasıdır.

sonrası başlamak zorunda olan ve hiç bir zaman sona ermeyecek “yaşam boyu eğitim” olarak adlandırılan bir eğitim dönemini kapsamaktadır.

Özellikle inşaat mühendisliği alanının **can ve mal güvenliğini esas alması** nedeniyle çok önemli olan hizmet üretimi, bilim ve inşaat mühendisliğinin ilkelerine uygun olmalıdır. İnşaat mühendisinin yapacağı bir hata binlerce insanın yaşamının yok olmasına neden olabilir. Herhangi bir yapının projesi ve inşaat yapım sürecinin emanet edildiği meslek insanları; aynı zamanda önemli bir riskin de sorumluluğunu üstlenmektedirler.

Bu meslek insanların mutlaka mesleki yeterliliğe sahip olmaları gerekir. Açıkçası hizmet üretimi evresinde mesleki yeterliklerinin belgelendirilmesi gerekir.

Bugün yapı denetim sürecinde proje denetleyen mühendislerin **mesleki yetkinliklerinin belgelenmemiş** olması kabul edilemez bir durumdur.

Deprem güvenliği olan yapıların üretilebilmesi için; **doğru bir proje tasarımı, doğru bir uygulama, doğru ve standartlara uygun malzeme seçimi ve uygulanması gerekir.** Ayrıca, yetişmiş teknik iş gücünün, ara elemanlar da dahil olmak üzere yapı üretim sürecinde yer almalarının yanında, yapının kullanım sürecinde kullanıcıların yapıyı doğru kullanmasına kadar uzanan genişçe bir süreç dikkate alınmalıdır.

Yapı Stokumuzun Durumu ve İstanbul

17 Ağustos 1999 yılında yaşamış olduğumuz depremde yapılarımızın %6'sı göçmüş, %7'si ağır hasar, %12'si ise orta hasar almış, açıkçası yapıların %25'si oturulamaz hale gelmiştir.

İstanbul ve bölgemizde bulunan yapı stoğumuz oran olarak en az bu ölçekte hasar alacaktır. Yani İstanbul'daki yapılarımızın yaklaşık %25'i oturulamaz

hale geleceğinden boş alanlara ve çadır yerlerine ihtiyaç vardır.

Bu nedenle, 17 Ağustos depremi sonrası İstanbul'un yaşayacağı bir depremde, çadır yeri ve toplanma alanı olarak kullanılabilecek **470 alan** belirlenmiştir. Ne yazık ki bu alanların büyük bir kısmı bugün yapılaşmaya açılmıştır.

Bir İstanbul depreminde;

- En az **400 bin** ailenin acil barınmaya ihtiyacı olacak,
- **160-200 bin** yaralı insanın hastaneye ihtiyacı olacak,
- **70-150 bin** insan yaşamını yitirecek,
- Elektrik santralleri hasar görecektir,
- **250-300 bin** mertebesinde iş kaybı olacak,
- Endüstri tesisleri hasar görecektir,
- Tuzla tersanesi, Ambarlı tesisleri hasar görecektir,
- İstanbul'un birçok yerinde yangın çıkacak,
- Tarihi yapılarımız hasar görecektir, yıkılacak,
- Arkeoloji müzesinde bulunan eserler devriliş kırılacak,
- Küçük işyerlerinde önemli kayıpları olacak, bu iş yerleri aynı zamanda pazarlarını kaybedecekler.
- Hastanelerimiz hizmet dışı kalacak.
- Üniversite binaları, okullar ve dershaneler önemli ölçüde hasar alacak.

Bugüne kadar hangi çalışmalar yapıldı

- 2001 yılında Japon İşbirliği Ajansının (JICA) Çalışmaları var,
- 2002 yılında Ulusal Deprem Konseyi stratejik bir plan hazırladı.
- 2001 yılında Şubemiz, İstanbul depremi ile ilgili bir rapor yayınladı.
- Şubemiz **1992, 2000, 2005, ve 2009** yıllarında “**İstanbul ve Deprem Sempozyumu**” düzenledi,
- 2003 yılında İstanbul Belediyesi **İstanbul Deprem Master Planı** yaptı.
- 2004 yılında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı **1. Deprem Şurası** düzenledi.
- 2010 yılında Bayındırlık Bakanlığı **Kentleşme Şurası** düzenledi.
- Odamız 1993-1995-1997-2003-2007 ve 2011 yılında “**Deprem Mühendisliği Konferansları**” düzenledi.
- İstanbul Şubemiz, “**İstanbul'un Rehabilitasyonu**” ile ilgili geniş katılımlı bir sempozyum düzenledi. (2002)
- Yine Şubemiz 2003 yılında “**Depremde Güvenli Binalar**”la ilgili bir sempozyum düzenledi.
- Ayrıca birçok kurum, kuruluş **deprem ve güvenli yapı** üretimine yönelik çeşitli çalışmalar yaptı.
- Tüm bu çalışmalara ve bu çalışmalardan çıkan sonuçlara rağmen, ne yazık ki yapı stoğumuzun durumu, **17 Ağustos 1999** yılında ki durumunu bugün de koruyor.

Kentsel Dönüşüm Yasası Neler Getiriyor?

31 Mayıs 2012 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun”, üç ana halkayı ortaya koymaktadır.

- Rezerv yapı alanı belirliyor,
- Riskli alan tanımı yapıyor,
- Riskli yapı tanımı yapıyor; riskli alan içinde ve dışında olan ve ekonomik ömrünü tamamlamış olan, yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıyan yapıların yıkılacağını ifade ediyor.
 - Açıkçası bu alanların belirlenmesi nasıl yapılacak, hakkaniyet ölçüleri kullanılacak mı?
 - Bu alanların ve riskli yapıların belirlenmesi konusunda ne kadar objektif ve bilimsel ölçüler kullanılacak.
- Meslek yaşı beş yıl olan ve üç yıl projecilik yapan mühendislerden kaç kişi deprem yönetmeliğinin 7. bölümü kapsamında riskli yapıyı belirleyebilir?
- İtirazları değerlendirecek olan kurulun belirlenmesi ne kadar bağımsız ve objektif olacaktır? (3 kişi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 4 kişi üniversitelerden...)

Kentsel Dönüşüm Nasıl Olmalıdır...

- Kent Bütünlüğünden koparılmış, parçacı bir yaklaşım değil, kentin tümünü dikkate alan bir planlamanın yapılması gerekir.
- Dönüşüm kapsamına alınacak yerlerde yaşayanları, yaşadıkları yerlerden koparmayan bir düzenleme olmalıdır.
- Dönüşüm yapılan yerlerdeki halkın örgütlü ve demokratik bir şekilde dönüşüm süreçlerine katılmaları gerekir.
- Uygulamalarda şeffaflık ve açıklık olması gerekir.
- Geleceğe dönük yaşam kalitesi hakkında gerekli olan bilgilerin verilmesi gerekir.
- Eşitlikçi ve ayrımcı olmayan bir bakış ortaya konmalıdır.
- Tarihe ve çevreye karşı saygılı, sürdürülebilir bir yaklaşımın olması gerekli kılınmalıdır.
- Sosyal ve kültürel bölünmüşlüğe neden olmayan bir dönüşümün yapılması sağlanmalıdır.
- Yeterli ölçüde yeşil alana sahip, kimliği korunmuş bir kent ve bir düzenleme yapılmalıdır.
- Yapılması düşünülen projeler hakkında önceden doğru ve yeterli bilgiler verilmelidir.
- Geleceğe dönük yaşam kalitesi hakkında gerekli olan bilgiler verilmelidir.
- Bu projelerin kentli yaşamına ve yaşam kalitesine yönelik neler getirip, neler götürdüğü hakkında bilgiler verilmelidir.
- Nüfus artışı ve yapılaşma yoğunluğu kentin alt yapısını ve çevre şartlarını rahatsız edici bir

şekilde olmamalıdır.

- Kentte yaşayanlar arasında dayanışma duygusu güçlenen, sosyal ilişkilerin gelişmesini ve güçlenmesini sağlayan bir düzenleme olmalıdır.

Yeni Üretilen Yapıların Yangın ve Deprem Güvenlikleri Var mı?

Güvenli bir yapı üretiminin en temel yolu, proje ve yapı denetiminin teknik ve bilimsel kurallar ölçüsünde yapılmasıdır. Oysa proje ve yapı denetçisi mühendislerine meslek yaşları üzerinden denetçi belgeleri verilmiş olması, denetimin en zayıf halkasıdır.

Yapı denetim konusu özünde bir **mühendislik ve mimarlık** faaliyetidir. Özellikle proje denetimi yapacak olan bir mühendisin **mesleki yeterliliği** mutlaka belgelendirilmiş olması gerekir. Ayrıca yapı sahibi ve ilgili idare adına denetim yapacak Yapı Denetim Kuruluşunu, kendisini denetleyecek olan müteahhidin kendisinin belirlemesi, denetim konusunu sorunlu hale getirmiştir.

Yine deprem tehlikesinin olduğu bilinmesine rağmen, halen yüksek yapılar yönetmeliğinin olmaması da, yüksek yapıların proje üretiminin nasıl yapıldığını sorgulanır bir hale getirmiştir. Bu yapıların deprem dayanımları ancak yaşanacak bir depremle sınanacaktır.

Ayrıca bu yapıların yangın güvenliklerinin sorunlu olduğu da, **Polat Binası** yangınıyla sorgulanmaları gerektiğini bir kez daha ortaya koymuştur.

İmar ve Mühendislik Alanında Yapılan Değişiklikler

Ortaya konmuş olan 1/100.000’lik plan hükümlerine rağmen, zaman zaman bu planın dikkate alınmadan kararların verilmiş olması, kentimizin alt yapısını daha da sorunlu hale getirmektedir.

Bürokrasinin azaltılması adına proje yapan ve imzalayan, şantiye şefliği veya fenni mesullük yapan

kişilerin mühendis olup olmadığının belirlenmesi, ilgili mühendisin mesleki faaliyette bulunma hakkının olup olmadığının kontrolünü sağlayan meslek odasının vermiş olduğu belge uygulamasının kaldırılmış olması da (**Sicil Durum Belgesi**), önemli bir sorun olarak gündeme gelmektedir.

Meslek odalarının üyeleri üzerindeki denetimini engelleyen bu düzenleme, **güvenli bir mühendislik ve mimarlık hizmeti** almasını önemli ölçüde engellemektedir.

Bu uygulamanın değiştirilmemesi durumunda, yapıların projelendirme ve üretim süreçlerinde giderek artan ve telafisi imkansız olacak sorunlar ortaya çıkaracaktır.

Bu kapsamda;

Ülkemizde yapı ruhsatı verme yetkisine sahip **3649** Belediye, İl Özel İdaresi ve Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır.

Yasal zorunluluğa rağmen bu idarelerin sadece **234** adedi İnşaat Mühendisleri Odası'na yapı ruhsatlarını göndermiştir.

Türkiye genelinde Odamıza gönderilen toplam **2723** yeni yapı ruhsatında; Oda kaydı olmayan **16 kişi** (mühendis denemez) bulunmaktadır.

İşyeri Tescil Belgesi (İTB) olmayan proje müellifi sayısı **28**, üretilen proje sayısı ise **56**'dır.

İşyeri Tescil Belgesi (İTB) olmayıp Fenni Mesuliyet üstlenen ruhsat sayısı **23**,

Yapı denetimi çalışanı veya ortağı olan proje müellifi sayısı **8**, bu kişiler tarafından üretilen proje sayısı ise **34**'tür.

Yapı denetimi çalışanı ya da ortağı olan şantiye şefi sayısı ise **6** olarak belirlenmiş bulunmaktadır. Sonuç olarak yaklaşık **60** kişinin proje müellifi, şantiye şefi veya fenni mesul olarak imzaladığı **115 yapı ruhsatının iptal edilmesi gerekmektedir**. Bu belirlemeler ilgili idarelere ve Bakanlığa iletilmiş bulunmaktadır.

İstanbul'da bulunan **39** belediyenin **13**'ünden bugüne kadar verilmiş yapı ruhsatları ve ruhsatın ekleriyle ilgili olarak Şubemize herhangi bir bilgi ve belge

gönderilmemiştir. Bilgi ve belge gönderen birçok belediye ile de yapmış olduğumuz yazışmalar ve takip sonucu yetersiz de olsa bu belgeler Şubemize gönderilmiştir. Oysa yapı ruhsatı ve ruhsatın ekleriyle ilgili olan proje ve meslek insanı bilgilerini her ayın ilk haftasında göndermek zorundadır.

Şubemize gönderilen yapı ruhsatlarının incelenmesiyle imza kullanma yetkisi olmayan **8** kişinin yapı ruhsatına imza atmış oldukları anlaşılmıştır.

Ayrıca, Odamıza gerekli olan evrakları ve bilgileri iletmeyen **3415** idare tarafından birçok yapı ruhsatının verilmiş olduğu da bilinen bir gerçektir.

Bu idarelerin birçoğunda yapı güvenliğini etkileyebilecek yasal olmayan işlemlerin yapıldığı da açıktır.

Sonuç olarak;

Mühendislik hizmetlerinin niteliğini yükseltmek, üye meslek odası arasındaki bağı daha da geliştirmek, meslek insanların mesleki gelişimlerinin sağlanması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması yerine, deprem riski taşıyan yapı sayısını çoğaltmaya katkı sağlayacak düzenlemeler yapmayı bugün için anlamak olanaklı değildir.

Yapı denetimi sisteminin ismini değiştirerek yeni bir sistem yaratmanın güvenli yapı üretimine hiçbir katkısı olmayacaktır.

Sorun mühendislik ve mimarlık sorunudur. Sorun mühendis ve mimarların niteliklerinin artırılması sorunudur.

Ayrıca kentsel yenilemeyi ve kentsel dönüşümü çağdaş bir planlama, mühendis, mimar ve şehir plancısı bakışıyla yapmak yerine, daha çok yapmak ve yıkmak üzerine kurmanın sağlıklı bir çevre, güvenli bir yapı ve yaşanabilir bir kent yaratmayla ne kadar uyumsuz olduğu bugüne kadar geçirilen deneyimlerle halen anlaşılammışsa;

OTURUP BİRÇOK KEZ YENİDEN DÜŞÜNMEK GEREKİYOR.

